

NOTA ANALITICĂ nr. 4/2018

Iluzia progresului în soluționarea conflictului transnistrean și alte capcane ale războiului *proxi* rus în Republica Moldova

Autor: **Dumitru MÎNZĂRARI**

Chișinău, 4 octombrie 2018

Conflictul transnistrean este un proces foarte complex și înțeles deseori superficial. Percepția de conflict, formată la începutul anilor 1990, nu a evoluat mult de atunci. Astfel, mecanismele instituționalizate, care sunt menite să conducă la soluționarea conflictului, suferă de erori fundamentale și proliferază instrumente improprie. Procesul de negocieri a devenit un act ceremonial, determinat de un ciclu recurent, cu scopul principal de a prolifera negocieri continue, care de fapt păstrează *status quo*-ul. Acesta este un indicator de succes defectuos.

Prezenta notă analitică își pune drept scop să ofere un mix de gândire provocatoare împreună cu aplicarea unor instrumente analitice și științifice în materie de analiză a conflictelor de ultimă generație. Analiza nu doar încearcă să identifice obstacolele originale, ignorarea cărora a condiționat stagnarea procesului de negocieri de peste două decenii. Analiza mai oferă niște revelații argumentate tehnic, explicând din care motiv s-a creat rezistență împotriva revizuirii abordării conflictului.

La finalul prezentei analize vor fi propuse o serie de recomandări de intervenții care să încerce să plaseze accentul pe strategii efective de negocieri, în sensul identificării unor reguli de „comportament de succes” pe termen lung.

Conflictul transnistrean, este unul din motivele eșecurilor Moldovei care vizează dezvoltarea economică, modernizare socială, dezvoltare democratică și avansarea în procesul de integrarea europeană. Moldova putea să urmeze exemplul statelor baltice.

Una din problemele critice ale actualului proces de negocieri este eșecul de a identifica corect actorii la conflict. Din acest motiv, Rusia scapă de sancțiuni, ca în cazul Ucrainei, camuflându-și agresiunea prin expunerea regimului său *proxi* de la Tiraspol. Un alt defect, interconectat, este ratarea de a demasca faptul că Moldova nu confruntă un conflict intern, dar o agresiune externă prin *proxi* a Rusiei, care necesită abordări fundamentale diferite.

Regiunea transnistreană, ocupată de forțele ruse, are drept efect anularea totală a avantajului de distanțare geografică, pe care Moldova îl are față de Rusia. Prin prezența sa în regiune, Rusia de fapt poate proiecta efectiv influență nocivă, similar scenariului în care Moldova ar fi fost un stat limitrof.

Foarte puțini sunt cei care realizează efectul catastrofal al acestui mecanism. Este important să percepem că amenințările de securitate se proliferază geografic, și factorul teritorial e unul cheie.

Odată cu re-interpretarea conflictului transnistrean, este necesar să înțelegem efectele majore, chiar dacă indirecte, ale conflictului asupra economiei și stabilității sociale naționale, nu doar asupra apărării și securității.

Konrad Adenauer Stiftung Prezenta Notă Analitică este elaborată în cadrul proiectului IPRE „Analize Tematice a politicilor publice”, realizat cu susținerea Fundației Konrad Adenauer (KAS) în Republica Moldova. Opiniile reflectate în prezenta publicație aparțin autorului și nu reflectă neapărat opinia IPRE sau KAS.

INTRODUCERE

Anul 2017 a fost unul de răscruce pentru interesele Republicii Moldova (în continuare *Moldova*) în procesul de soluționare a conflictului transnistrean. După o perioadă îndelungată (din 2001)¹, în timpul căreia, guvernările de la Chișinău au opus rezistență presiunilor Rusiei să ofere cedări unilaterale în negocierile pe marginea conflictului, în ultima perioadă Guvernul Republicii Moldova și-a limitat semnificativ setul de pârghii în negocieri, prin semnarea așa-numitelor protocoale de la Viena și de la Roma, făcând un șir de concesiuni, pe care această analiză le apreciază în principiu unilaterale. Totodată, documente au fost salutate și înalt apreciate drept progres substanțial de către Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), unii parteneri occidentali ai Moldovei, dar și Federația Rusă²³.

Este important de explicat motivele, pentru care autorul a etichetat semnarea acestor protocoale drept un proces „de răscruce” și drept cedări unilaterale care au deteriorat substanțial puterea de negociere a Guvernului în reglementarea conflictului transnistrean. O explicație solidă ar urma să ofere o argumentare logică și ilustrativă privind modul cum aceste regrese au fost evaluate. Aceasta, la fel, ar clarifica din care motiv evaluarea pesimistă de mai sus contrazice logica aprecierilor OSCE, dar și a multor parteneri occidentali ai Moldovei. Prezenta notă analitică, urmează să propună o evaluare a cadrului curent de conflict și unele abordări optimale, în condițiile constrângerilor cu care se confruntă Guvernul.

Valoarea sugerată a analizei este de a oferi un cadru analitic nou și potențiale soluții pentru optimizarea politicii de stat pe marginea conflictului transnistrean, în special în lumina apropiatelor alegeri parlamentare. O altă contribuție a analizei este de a încuraja Misiunea OSCE în Moldova să accepte și să aplice o evaluare mai riguroasă privind sursele, natura, dinamica conflictului transnistrean, precum și semnificația contextuală a agresiunii hibride ruse în Ucraina.

Pentru a adresa subiectele evidențiate, analiza dată intenționează să apeleze la un șir de elaborări științifice în materie de conflict. Acestea includ patru instrumente analitice: teoria negocierilor de conflict,⁴ condiționarea intereselor,⁵ dependența de traiectorie istorică⁶ și conflicte *proxī*⁷.

La moment, multe evaluări pe marginea conflictului transnistrean, operează cu argumente emotive, manipulative, anti-istorice, sau sunt înrădăcinate în asumția greșită precum că conflictul este unul de natură internă, între Chișinău și o regiune separatistă. Acestea afectează atât politicile Guvernului cât și a altor actori care participă la procesul de negocieri, dar și susțin un număr de proiecte pe problema conflictului greșit conceptualizate și deci ineficiente pe termen lung.

Nota analitică urmează să fie ghidată de asumția logică fundamentală, că finalitatea soluționării conflictului transnistrean urmează să fie (1) reintegrarea regiunii transnistrene cu restabilirea controlului politic și administrativ *efectiv* al Guvernului asupra acestei regiuni, dar și (2) menținerea suveranității Republicii Moldova. Prin suveranitate, se înțelege capacitatea Guvernului de a menține

¹ Aceasta a avut loc după victoria PCRM la alegerile parlamentare din februarie 2001, când noul președinte V. Voronin a semnat cu liderul proxī-ului rus de la Tiraspol I. Smirnov la 16 mai un protocol recunoscând un șir de documente a entității proxī ruse “Republica Moldovenească Nistreană” - “Протокол о взаимном признании действия на территории Приднестровья и Республики Молдова документов, выдаваемых компетентными органами Сторон”. Voronin s-a convins rapid că mizele sale au fost greșite și a curmat inițiativa sa deja în vara 2001. Pentru detalii de văzut I. Stăvilă și G. Balan, “Conflictul Transnistrean: Eșecul Reglementării unui Conflict care Poate fi Soluționat,” *Revista Militară*, No.2(4), 2010, p.11-13.

² Comentariul Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse, 24 aprilie 2018, http://www.mid.ru/ru/maps/md/-/asset_publisher/dfOotO3QvCij/content/id/3193409

³ Comentariul Secretariatului OSCE, 28 noiembrie 2017, <https://www.osce.org/chairmanship/359206>

⁴ În literatura specializată aceasta este referită ca „bargaining theory of war”. De văzut Dan Reiter, „Exploring the Bargaining Model of War,” *Perspectives on Politics*, Vol. 1, No. 1 (martie, 2003), p. 27-43.

⁵ Literatura se referă la aceasta drept “issue-linkage”. Pentru o descriere tehnică, de consultat R. Tollison și T. Willett, “An Economic Theory of Mutually Advantageous Issue Linkage in International Negotiations,” *International Organization*, Vol.33, No.4 (toamna, 1979), p. 425-449.

⁶ Echivalentul în engleză este “path dependence”, și explică cauza unor dezvoltări de traiectorii istorice imperfecte și menținerea acestora. Pentru o analiză tehnică mai riguroasă de citit Scott Page, “Path Dependence,” *Quarterly Journal of Political Science*, Vol.1, No.1 (2006), p.87-115.

⁷ Numite în limba engleză „proxy conflicts”, acestea au fost discutate în special în contextul luptei pentru influență în lumea a treia a celor două super-puteri în timpul Războiului Rece. Drept exemplu, Karl W Deutsch, “External Involvement in Internal War”, în Harry Eckstein (ed), *Internal War, Problems and Approaches* (New York, NY: Free Press of Glencoe, 1964).

independența în elaborarea politicilor interne și externe față de presiunile Federației Ruse.⁸

Nota se bazează pe supoziția că mulțimea absolută de conflicte conțin soluții, care sunt mutual avantajoase pentru participanții la conflict.⁹ Astfel, asumția autorului este că regimul *proxi* rus de la Tiraspol este unul rațional și ar merge la negocieri, care ar satisface condițiile de mai sus, în lipsa existenței forțelor ruse în regiunea transnistreană. Militarii și paramilitarii ruși în regiunea transnistreană operează ca un factor de coerciție pentru oricare elite locale de la Tiraspol.

APLICAREA METODEI DE ANALIZĂ A CONFLICTULUI

Indiferent de abordarea metodologică sau de apartenența paradigmatică în studiul conflictelor, elementele esențiale sunt similare. Acestea includ (a) identificarea actorilor în conflict, (b) evaluarea problemelor și intereselor principale, (c) a dinamicii conflictului, (d) contextului acestuia, (e) dar și a mecanismelor cauzale.¹⁰ Paradoxal, de la bun începutul conflictului, s-au comis erori fundamentale de analiză, în special la identificarea actorilor de conflict. De exemplu, majoritatea observatorilor au tins să considere conflictul drept unul intern, chiar dacă au acceptat implicarea Rusiei, într-o măsură sau alta. Este tehnic imposibil să soluționezi un conflict, dacă se ratează antrenarea și expunerea directă a actorilor adevărați în conflict, fapt care, regretabil, se întâmplă în contextul conflictului transnistrean.

Un fost șef al Misiunii OSCE în Moldova, Philip Remler scria într-un articol pentru influentul Carnegie

Europe că *“conflictul transnistrean a forțat confruntarea între forțe pro-române de pe malul drept al Nistrului și separatiștii de pe malul stâng, care-și vedeau identitățile legate de trecutul sovietic. Forțele ruse militare staționate în regiune au trecut de partea separatiștilor în faza scurtă violentă a conflictului din 1992”*.¹¹ Un raport al Misiunii CSCE¹² în Moldova a indicat în 1993, comparând conflictul transnistrean cu destrămarea Iugoslaviei, că *“destrămarea URSS [...] a fost urmată de renașterea antagonismelor etnice și de altă natură, pe care bunul-simț politic nu a reușit să le soluționeze. Drept rezultat, unele regiuni, printre care Transnistria, au considerat oportun să încerce secesiunea de la statele sale post-sovietice și stabilirea unor mini-state proprii.”*¹³

Dacă am face o cartografiere a percepțiilor la nivel internațional despre actorii și originea conflictului transnistrean, am observa la general o convergență de opinii – precum că actorii sunt Republica Moldova și “autoritățile secesioniste” de la Tiraspol, iar conflictul a fost rezultatul destrămării URSS și confruntării grupurilor pro-sovietice și pro-române. Un efect mare în stabilirea și apoi consolidarea istorică a acestor percepții l-a avut interesul slab al Occidentului pentru Republica Moldova, dar în special ignoranța conducerii Moldovei în materie de securitate și politică externă. Guvernările de la Chișinău, inclusiv cea actuală, au tratat conflictul drept unul de *origine internă*, chiar dacă încearcă să scoată în evidență suportul guvernului rus pentru regimul separatist de la Tiraspol. Drept rezultat, dacă însuși autoritățile moldovenești au acceptat o atare interpretare a conflictului, țările occidentale cât și organizațiile internaționale implicate nu au avut de ce să își schimbe percepția cultivată agresiv de Federația Rusă.¹⁴

⁸ NOTĂ: Federația Rusă este evidențiată din motivul că aceasta exploatează conflictul transnistrean anume cu scopul obținerii capacității de control asupra suveranității Moldovei. Astfel, o soluție efectivă și nu fictivă ar urma, obligatoriu, să excludă această finalitate dorită de Rusia, prezența căreia ar indica pierderea Moldovei în confruntarea cu Rusia și transformarea acesteia într-un de facto state-satelit al Rusiei. Clarificări adiționale vor fi oferite la aplicarea instrumentului de „conflict *proxi*”.

⁹ James Fearon, „Rationalist Explanation for War,” *International Organization*, Vol.49, No.3 (vara 1995), p.379-414. De văzut și T. Schelling, „*The Strategy of Conflict*,” (Cambridge: Harvard University Press, 1980), p.3-80.

¹⁰ NOTĂ: De exemplu, de văzut “Conflict Analysis and Mediation Entry Points: Peace Mediation and Mediation Support Fact Sheet,” Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Federale Germania, august 2017, p.3. Modelul indicat în acest raport este, aparent, elaborat de Agenția federală elvețiană pentru dezvoltare și cooperare.

¹¹ Carnegie Europe, “Negotiation Gone Bad: Russia, Germany, and Closed Communications,” Philip Remler, 21 august 2013. Remler, diplomat american, a fost șef al Misiunii OSCE în Moldova în perioada decembrie 2007 – ianuarie 2012.

¹² Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa s-a transformat în Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa la 1 ianuarie 1995. Astfel, Misiunea CSCE este predecesoarea Misiunii OSCE în Moldova.

¹³ CSCE Mission to the Republic of Moldova, “Report No. 13,” p.2. Șeful misiunii pe atunci era diplomatul american

¹⁴ Pentru detalii privind politica Rusiei de văzut D. Mînzărari și V. Bucătaru, “Transnistrian Conflict Resolution at 25th Year of Impasse: Causes, Obstacles and Possible Solutions,” Asociația pentru Politică Externă, *APE Policy Paper*, No.2(2018), p.2-3.

Identificarea corectă a actorilor în conflict este, de fapt, elementul cheie și condiția unei soluționări mai rapide și eficiente a conflictului. Vom demonstra mai clar efectele unei identificări greșite în secțiunile ulterioare. Pentru moment, este util să indicăm, că în conformitate cu modelul de negocieri în conflict - „*bargaining theory*”, părțile aplică presiuni una asupra alteia pentru a obține concesii. În cazul când Rusia este partea adevărată la conflict, dar internațional nu este percepută astfel, ea evită presiunile comunității internaționale și suferă costuri mici pentru susținerea regimului separatist de la Tiraspol. În negocieri, presiunile elaborate nu sunt eficiente, fiindcă nu afectează și nu penalizează efectiv protagonistul adevărat al conflictului. Astfel, nu este posibilă generarea concesiunilor din partea regimului de la Tiraspol și conflictul devine „înghețat”. De fapt, dinamica este mai complexă, căci blocându-se constrângerile efective asupra Rusiei (datorită izolării sale, prin regimul de la Tiraspol, de presiunile occidentale), se provoacă apariția condițiilor când Moldova însăși devine expusă unor presiuni să creeze dinamici „de succes”, după cum va fi elucidat în secțiunea dedicată condiționării intereselor.

CONFLICT *PROXI* RUS CONTRA REPUBLICII MOLDOVA

Pentru a identifica corect actorii, în afară de eforturile directe de a colecta probe convingătoare și de a le face publice prin campanii de diplomatie publică, se mai poate determina corect tipul conflictului.

Guvernul nu are alte opțiuni eficiente de a soluționa conflictul, decât printr-o detașare permanentă de la conceptul de conflict intern, atât în politicile sale publice naționale cât și în diplomația sa externă.

După natura, dinamica și mecanismele sale cauzale, conflictul transnistrean este unul *proxi*. Conflictele *proxi* sunt instanțe de agresiune externe, care sunt mascate de agresor drept conflicte interne, materializând agresiunea printr-un intermediar local pe care îl cultivă pe teritoriul statului-țintă sau îl

crează, prin infiltrarea deghizată a forțelor armate proprii.¹⁵

În gândirea politico-militară occidentală percepția despre conflictele de natură *proxi* este încă într-o stare embrionară, după ce a fost dată uitării odată cu sfârșitul Războiului Rece. Exemple bine-cunoscute ale conflictelor *proxi* sunt implicarea SUA și URSS în conflictul dintre Vietnamul de Sud și Vietnamul de Nord, dar și invazia URSS în Afghanistan.

Exemple de conflicte mai actuale includ războiul din Siria cu o multitudine de actori *proxi*, dar și războiul rus contra Ucrainei. De fapt, un șir de specialiști sugerează că războiul *proxi*, datorită trăsăturii sale de a diminua expunerea agresorului și respectiv de a reduce costurile agresiunii, sunt războaiele epocii moderne¹⁶ și chiar războaiele viitorului.¹⁷

CARE SUNT EFECTELE IGNORĂRII TIPULUI CORECT DE CONFLICT PENTRU MOLDOVA?

În primul rând, este legitimizarea actorului *proxi* rus, adică regimul secesionist de la Tiraspol. Drept rezultat sunt camuflate scopurile agresiunii ruse în Moldova, printre care transformarea acesteia într-un stat-satelit al Federației Ruse, sub forma unor cerințe obscure ale actorului *proxi* rus privind federalizarea.

Este ilustrativ, că prima misiune OSCE în Moldova, care a interpretat eronat natura conflictului, a aplicat un model de conflict intern și a propus încă în 1993 un statut special cu mecanisme federative pentru regimul *proxi* de la Tiraspol, utilizând și termenul toxic de „părți” pentru a se referi la Moldova și *proxi*-ul rus de la Tiraspol, indicând că „returnarea Transnistriei într-o Moldova unitară nu este posibilă”.¹⁸ Nu e de mirare, că Federația Rusă a insistat ca acest Raport nr. 13 al Misiunii CSCE din 1993, să fie considerat drept o bază pentru consultările ulterioare pe conflict.¹⁹ Iar la 28 aprilie 1994 Președintele Mircea

¹⁵ NOTĂ: În literatura de limbă română conceptul mai este denumit și ca „război prin procură”. Folosesc noțiunea de „*proxi*”, pentru că e mai aproape de descrierea ei în limba engleză.

¹⁶ Jon Alterman, „The Age of Proxy Wars”, Centre for Strategic and International Studies, mai 2013.

¹⁷ Andrew Mumford, Proxy Warfare and the Future of Conflict, *RUSI Journal*, Vol.158, No.2 (april/mai 2013), p.40-46.

¹⁸ CSCE Mission to the Republic of Moldova, „Report No. 13,” p.1-3

¹⁹ E. Ozhiganov, „The Republic of Moldova: Transdnister and the 14th Army,” în A. Arbatov et al. (eds.), *Managing Conflict in the Former Soviet Union: Russian and American Perspective*, (Cambridge: MIT Press, 1997),

Snegur a semnat cu Igor Smirnov, în prezența Reprezentantului președintelui rus Vladlen Vasev “Declarația conducătorilor Moldovei și Transnistriei” în care s-au înțeles să determine un statut juridic-statal pentru Transnistria.²⁰ Câteva luni mai târziu, în noiembrie 1994, presa de la Moscova scria ironic că Președintele Republicii Moldova în discuția cu șeful misiunii CSCE în Moldova de atunci Richard Samuel „*pentru prima dată [...] a acceptat să considere oferirea unui statut juridic special regiunii transnistrene*” și a dat de înțeles, că Moldova a fost expusă amenințărilor de ordin militar²¹.

Este doar unul din multiplele exemple ale amenințărilor Rusiei de a folosi forța militară contra Chișinăului, dacă ultimul nu accepta legitimitatea actorului *proxi* rus de la Tiraspol.

Datorită faptului, că Rusia foarte mult dorea să mențină aparența de stat nepărtinitor și pentru că deja era implicată și comunitatea internațională, prin intermediul CSCE/OSCE, realizarea acestor amenințări ar fi distrus eforturile ruse de a ascunde războiul său *proxi* contra Moldovei. Astfel, ele par a fi mai mult un bluf, urmărind scopul de intimidare a conducerii de la Chișinău.

DEPENDENȚA DE TRAIECTORIE ISTORICĂ

Situațiile descrise drept „dependente de traiectoria istorică” (path dependence) sunt acelea, în care s-au adoptat decizii suboptimale pentru abordarea unor situații dificile, iar suboptimalitatea s-a realizat deja târziu pe parcursul procesului de implementare a soluției proaste. Impasul principal, în acest caz, este că revenirea la soluția optimală este percepută eronat drept foarte costisitoare: politic, prin necesitatea recunoașterii greșelii; dar și economic, prin intrarea în capcana costurilor irecuperabile.

În cazul conflictului transnistrean, traiectoria istorică de percepere a naturii conflictului drept unul intern, s-a stabilit la un anumit moment istoric, datorită unei constelații de criterii cauzale: 1) Rusia domina fără restricții spațiul post-sovietic, 2) Moldova avea puțină experiență și cunoștințe de politică externă și securitate, iar 3) interesul Occidentului în acest conflict și Moldova era unul redus.

Consecințele acestui proces s-au consolidat pe parcursul a peste 20 ani și au dat rădăcini instituționale puternice. Totodată, schimbarea abordării ar implica o recunoaștere că s-a admis o gafă, care a costat resurse materiale și umane enorme, adițional la costul de oportunitate. Cei care anterior au promovat ideea de conflict intern s-ar confrunta cu sentimente de insecuritate, ar putea risca cariera sa dar și și-ar amenința relevanța în lanțul birocratic.²²

Schimbarea politicilor și documentelor cadru de referință ar necesita acumularea unui suport suficient din partea tuturor actorilor implicați, totodată ținându-se cont de posibila opoziție față de schimbarea paradigmei.²³ De regulă, însă, instituțiile politice sunt rezistente la schimbări și sunt supuse unor inerții politice puternice.²⁴

Astfel, considerând comportamentul istoric al Chișinăului în negocieri, i-ar fi destul de dificil să-și convingă partenerii occidentali, că deja nu mai vede conflictul drept unul intern, dar de fapt îl percepe drept o manifestare a unei agresiuni externe camuflate. Este, însă, o schimbare foarte necesară și oportună, cu condiția că vor fi depuse eforturi serioase și calificate de a colecta și prezenta probele pertinente. Cu alte cuvinte, există soluții fezabile, care ar cere (a) voință politică să le inițieze, (b) evitarea politizării procesului de elaborare a unor strategii bine chibzuite, (c) potențial uman calificat și

p.192. Acest moment este foarte important, considerând că Ozhiganov a promovat în acest capitol versiunea rusă de escalare a conflictului transnistrean.

²⁰ Z. Brzezinski și P. Sullivan, „*Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data and Analysis*,” (New York: Routledge, 1997), p.638.

²¹ Kommersant.ru, “Снегур выговорил: ‘юридический статус Приднестровья’,” 2 noiembrie 1994.

²² O expunere tehnică detaliată de relevanță e oferită în Douglass North, „*Institutions, Institutional Change and Economic Performance*,” (Cambridge: Cambridge University Press, 1990).

²³ Jacob Hacker, „*The Divided Welfare State: The Battle over Public and Private Social Benefits in the United States*,” (Cambridge: Cambridge University Press, 2002).

²⁴ Paul Pierson, Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics, *American Political Science Review*, Vol.94, No.2(iunie 2000), p.259-262.

(d) o diplomatie publică inteligentă pentru popularizarea și acceptarea soluțiilor.

Acestea ar implica cultivarea alianțelor în cadrul țărilor-partenere cheie, organizarea coalițiilor de state cu viziuni similare (țările baltice, Polonia, România, Ucraina, Georgia) și încurajarea evenimentelor politice și academice, care să promoveze percepția războiului *proxi* rus în cazul conflictului transnistrean, printre altele.

Trebuie de evidențiat, totuși, că în lipsa promovării modelului de război *proxi* rus pentru interpretarea conflictului transnistrean, conflictul nu va fi soluționat, având în vedere scopurile enumerate la începutul analizei. O alternativă ar fi retragerea benevolă a Rusiei din conflict, fapt care este puțin probabil, datorită dinamicii în creștere a acutizării conflictului între Rusia și Occident.

EFFECTUL CONDIȚIONĂRII INTERESELOR

În această secțiune, analiza va demonstra rolul condiționării intereselor (issue-linkage) în diminuarea capacității Chișinăului de a-și promova interesele în negocieri. Explicația simplă este, că, adițional la subiectele de negocieri curente (spațiul decizional continuu „stat unitar – federalizare”) mediatorii sau terțe părți cointeresate, injectează în procesul de negocieri subiecte irelevante, realizarea cărora sunt condiționate cu cedări pe subiectele „pure” de negocieri. Un exemplu ipotetic de condiționare ar fi o posibilă ofertă din partea unui mediator către actorii influenți politic din Moldova, a unor oportunități de lobby cu actori importanți în unele capitale, în schimbul unor concesiuni către regimul *proxi* rus de la Tiraspol (plăcuțe auto, scoaterea restricțiilor bancare, etc.).²⁵ Drept rezultat ar avea loc un transfer de subiecte interese, unde cedările în cadrul negocierilor transnistrene ar putea fi tranzacționate în schimbul unor avantaje politice de moment.

Tehnic, logica transferului este ilustrată în fig.1 prin includerea în negocieri a unor beneficii temporare,

care logic nu aparțin temelor de negocieri pe conflict, dar care sunt oferite în baza unei condiționalități de alterare a pozițiilor pe subiecte intrinseci negocierilor. Un alt exemplu ar fi Rusia condiționând acceptarea importurilor de produse moldovenești prin cedările Guvernului către regimul de la Tiraspol.

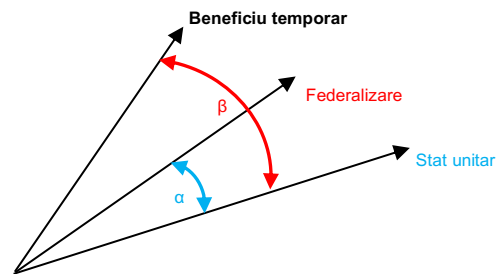

Fig.1 Extinderea conținutului negocierilor de „mediatori”

Astfel, în fig.1 „federalizarea” ar fi o posibilă opțiune pentru Guvern, care ar genera pierderi la frontiera celor acceptabile, iar „statul unitar” ar fi opțiunea cea mai preferată în spațiul limitat de unghiul α .

Într-o oarecare măsură, se extinde artificial spațiul de opțiuni accesibile, astfel încât precedenta opțiune evaluată la limita de acceptare (i.e. federalizarea), este propagată spre mijlocul spațiului de negocieri, devenind mai puțin extremă și mai admisibilă. Astfel, cedarea în aceste opțiuni, anterior de neînchipuit, pare mai puțin costisitoare și gravă.

Un alt potențial efect al condiționării intereselor este epuizarea spațiului de negocieri, ilustrat în fig.2. Aceasta reprezintă modelul clasic linear de negocieri pe conflict.²⁶ Drept urmare a imboldului de a face concesiuni mai mari, încurajate de condiționările externe, Guvernul ar putea de fapt să se apropie de hotarele diapazonului de negocieri, sau chiar să le depășească.

²⁵ NOTĂ: Cu toate că exemplul este pur ipotetic, diferite persoane publice și experți au mărturisit că astfel de tranzacții ar fi avut loc. Un astfel de enunț poate fi găsit în RFE/RL, „Vladimir Socor: Plahotniuc și sistemul pe care îl patronează sunt în criză de legitimitate internă”, 4 iulie 2018.

²⁶ Fearon, 1995.

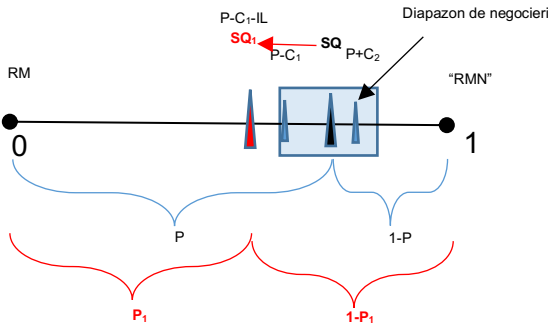

Fig.2 Epuizarea spațiului de negocieri al Moldovei pe contul subiecților terțe

Diapazonul de negocieri reprezintă, de fapt, acea zona de opțiuni posibile în care ambele părți la conflict ar avea interesul reciproc să admită concesii pentru a evita costurile unui conflict armat (c_1 și c_2). În fig. 2 observăm că *status quo*-ul în caz de pace (SQ) este înconjurat de frontierele diapazonului de negocieri ($p-c_1$ și $p+c_2$)²⁷. La includerea în model a unor interese străine condiționate (issue-linkage) *status quo*-ul este schimbat spre SQ₁, și respectiv controlul material și de politici suferă o distribuție în defavoarea Republicii Moldova.

Într-o explicație mai simplă, Moldova eșuează să exploreze acel set de concesii, pe care oponentul ar fi fost la sigur gata să le facă. Astfel, chiar dacă transferul are loc exclusiv în limitele hotarelor diapazonului de negocieri, Moldova pierde pârghii de influență – își epuizează arsenalul de concesii, pe când oponentul și le păstrează pe ale sale. Drept rezultat, transferul din nou generează pentru Moldova un set de costuri de oportunitate, iar pozițiile sale în negocieri se deteriorează.

Deteriorarea pozițiilor în negocieri afectează mecanismul general de descurajare, astfel încât oponentul Chișinăului în negocieri devine mai obraznic și mai sigur că are de afaceri cu un guvern

²⁷ NOTĂ: Prin C_1 și C_2 sunt convențional notate costurile de conflict armat pentru respectiv Moldova și oponentul său, considerând modelul curent de negocieri. Prin P și 1-P sunt respectiv notate valorile controlate de către Moldova și oponentul său, care includ atât elemente de materiale astfel ca controlul teritorial, cât și imateriale, cum ar fi controlul politicilor (pașaport propriu, poliție proprie, comerț internațional independent, etc.).

nehotărât. Această dinamică provoacă un proces de deteriorare în lanț, încurajând oponentul Chișinăului să devină mai intransigent și, respectiv, să ceară și mai multe cedări. Rusia, care operează din spatele actorului său *proxi* devine mai activă, vede oportunități de câștig în interacțiunea cu un guvern perceput nehotărât, și pune presiune mai mare asupra Chișinăului.

Al treilea efect potențial este perceperea eronată de compensare a costurilor cedărilor. El este ilustrat în fig.3., care folosește optimalitatea Pareto pentru a facilita analiza. În echilibrul de status quo (SQ) ambele părți au ajuns la limita cedării și nu mai au pârghii de influență să forțeze oponentul la noi concesii. Părțile la conflict au în punctul SQ utilitatea X_T și respectiv Y_T , care reprezintă controlul de resurse ale acestora într-un moment de timp T. În momentul de timp T-1, ambele părți sunt apropiate de o parte-terță cointereseată, care ar putea fi unul din mediatori. Acesta urmărește obiectivul să miște situația din SQ spre noul status quo SQ₁. Mișcarea spre SQ₁ creează iluzia de progres diplomatic și observăm că ea de facto mișcă utilitățile părților la negocieri spre $X_{T+1} < X_T$ și respectiv $Y_{T+1} > Y_T$.

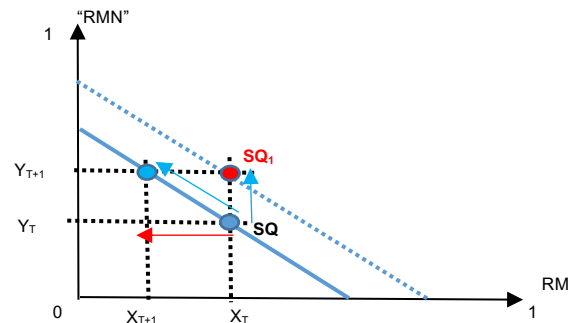

Fig.3 Efectul condiționării intereselor în negocieri

De exemplu, acesta ar fi cazul în situația concesiei făcute de Guvern cu privire la plăcuțele auto neutre către regimul *proxi* rus de la Tiraspol (săgeata roșie). Însă fig.3 ilustrează că această concesie este în detrimentul Chișinăului. În același timp, partea terță compensează pierderea generată de cedare, prin oferirea unor beneficii temporare, externe la procesul de negocieri (săgeata albastră verticală).

Se creează impresia că s-a mișcat frontiera Pareto, generându-se beneficii adiționale. Însă această impresie este una falsă, deoarece în situația negocierilor pe conflict, beneficiile externe, mai ales de natură temporară, nu pot compensa pierderile pe termen lung.

Este adevărat că Guvernul potențial obține unele beneficii pe termen scurt. Însă poziția de negocieri a Chișinăului per general are de suferit pe termen lung, având în vedere obiectivul principal al negocierilor. Beneficiile obținute sunt iluzorii și nu pot compensa pierderile în poziția de negociere, deoarece sunt externe logicii reglementării și nu sunt conectate la mecanismele cauzale care determină finalitatea dorită a reglementării. Astfel, de facto, noul status quo se deplasează la intersecția utilităților X_{T+1} și Y_{T+1} (săgeata albastră diagonală). În urma acestui transfer Chișinăul pierde poziții în negocieri, iar oponentul le câștigă.

Din contra, o ipotetică condiționare, spre exemplu, din partea UE, solicitând Moldovei concesiuni cu privire la soluția finală de reglementare politică, în schimbul unei perspective clare de aderare la Uniunea Europeană, nu ar fi o pierdere. Explicația în această speță ar fi că conflictul reprezintă un instrument de coerciție rusesc, pentru a preveni apropierea Moldovei de Occident la general, inclusiv prin intermediul integrării europene.

Mai mult ca atât, dacă am merge mai departe în această evaluare și UE ar accepta aderarea Republicii Moldova în pofida existenței conflictului, atunci prezența conflictului își pierde sensul existențial.²⁸ Rusia, la rândul său, ar rămâne cu mai puține beneficii de pe urma susținerii status-quo-ului și ar confrunța costuri mai ridicate, creând condiții mai favorabile pentru a o determina să-și abandoneze activitățile de menținere a conflictului transnistrean.

²⁸ NOTĂ: Cu toate ca atunci ar apărea imboldul pentru Rusia să exploreze conflictul pentru inversarea procesului, folosind regiunea transnistreană ca bază pentru operațiunile sale de influență în Moldova să aducă la putere o guvernare care formal să renunțe la statutul de țară-membru.

CONCLUZII

Conflictul transnistrean este un proces foarte complex și înțeles deseori superficial. Participanții la proces nu par să fie deranjați de întrebarea “de ce nu sunt progrese reale timp de peste 25 ani?”. Percepția de conflict, care dictează politicile și intervențiile curente de politică publică s-au format la începutul anilor 1990 și nu a evoluat mult de atunci. Astfel, mecanismele instituționalizate, care sunt menite să conducă la soluționarea conflictului, suferă de erori fundamentale și proliferază instrumente improprie. Toată ecologia procesului de negocieri a devenit un act ceremonial, determinat de un ciclu recurent, cu scopul principal de a prolifera negocieri continue, care în fapt păstrează *status quo*-ul. Acesta este un indicator de succes defectuos.

Aplicând intuiția logică a patru instrumente avansate de analiză, au fost evidențiate defectele-cheie, abordarea cărora ne-ar permite să ieșim din impas. Astfel conflictul, care a fost o variantă a războiului clasic *proxi*, proliferat de Federația Rusă²⁹, a fost perceput drept unul intern. Războiul hibrid rus în Ucraina, care reprezintă o ramificare mai sofisticată de război *proxi* oferă șansa Guvernului Moldovei să repare eroarea fundamentală a abordării sale de conflict. Acesta ridică credibilitatea unei noi ilustrări a conflictului și oferă o receptivitate mai înaltă în Occident față de eventuale schimbări de abordare.

De altfel, în lipsa agresiunii ruse în Ucraina receptivitatea occidentală ar fi fost mai scăzută, datorită așa-numitei dependențe de traiectoria istorică. Chiar și acum, această dependență a consolidat rezistențe birocratice formidabile față de schimbări, care însă sunt posibile, dar cel mai important – sunt necesare.

Aplicând un alt instrument de analiză – efectul condiționării intereselor – nota a explicat riguros atât motivele cât și efectele dăunătoare ale concesiunilor înregistrate în ultima perioadă. Ea a clarificat logica

²⁹ NOTĂ: În alte studii minuțioase a procesului de escaladare, s-a găsit evidență covârșitoare, că chiar dacă a fost inițiat de conducerea URSS sub formă de război *proxi*, conflictul transnistrean a fost apoi preluat și promovat de Federația Rusă, la fel în formă *proxi*. De văzut D. Minzarari, S. Niculin și V. Soloviev, „Rol’ Rossiiskoy Federatsii v uregulirovanii pridnestrovskogo konfliktka. Chast’ pervaya: Upadok SSSR i zagovor tsentra,” *Azi.md*, 26 martie 2007.

sugestiei, precum că concesiunile de la Viena și Roma ar fi în detrimentul intereselor Chișinăului, dar și că ar îndepărta de fapt o soluționare sustenabilă a conflictului.³⁰ Ideea este, că concesiunile ar trebui să contribuie la realizarea scopului cheie al soluționării care este în principal reintegrarea regiunii transnistrene fără pierderea suveranității Republicii Moldova. Dacă acestea nu suportă acest scop, dar limitează abilitatea Chișinăului de a-și consolida pozițiile în negocieri și de a obține cedări de la regimul de la Tiraspol, atunci ele sunt în detriment. Similar, dacă “concesiunile” regimului *proxi* rus de la Tiraspol nu contribuie la apropierea de scopul principal al procesului de negocieri, atunci ele sunt false și imită doar reciprocitatea de concesiuni.

Am observat, că este o eroare să permitem subiectelor care nu țin direct de problematica transnistreană să fie legate de negocieri, provocând tranzacții de concesiuni cu terțe părți. În termen lung, această se va adeveri drept o greșeală de semnificație strategică. La fel, aplicarea acestui instrument ne-a indicat clar, că este critic să negociem cu protagonistul adevărat al conflictului – Federația Rusă – și nu operatorul său *proxi* de la Tiraspol.

În lipsa acestei abordări directe, este puțin posibil de a genera presiuni suficiente asupra Rusiei pentru a obține concesiuni reale și mișca procesul din punctul de impas. Prezentând agresiunea sa *proxi* în Moldova drept un conflict intern, Rusia se izolează de presiuni și menține costuri ușor de mânuit, permițându-i să susțină conflictul în continuare. Iar regimul de la Tiraspol, din cauza dependenței sale de Rusia și prezenței militarilor ruși în regiune, are mereu mai mult de pierdut dacă merge împotriva Moscovei.

Intuiția sugerată de aceste instrumente a fost solidificată prin utilizarea modelului de negocieri în conflict. Acesta ne-a ilustrat cum diapazonul de

negocieri se modifică doar din contul pierderilor din spațiul de utilitate controlat de Moldova, fără să afecteze cel controlat de Rusia prin intermediul regimului de la Tiraspol.

Este o lecție foarte importantă, indicând că negocierile pe conflict ar trebui să apeleze mai mult la acest instrument. Doar astfel putem identifica și măsura nivelul de schimb echitabil între părțile la conflict. Și doar atunci vom putea mișca negocierile din impas, când vom expune rolul adevărat al Rusiei.

În final, odată cu re-interpretarea conflictului transnistrean, este necesar să înțelegem efectele majore, chiar dacă indirecte, ale conflictului asupra economiei și stabilității sociale naționale, nu doar asupra apărării și securității.

RECOMANDĂRI

În contextul celor menționate, se propun următoarele recomandări de intervenție:

1. Inițierea măsurilor de internaționalizare a conflictului, prin promovarea modelului de conflict *proxi* rus în schimbul prezentului model de *conflict intern*.

Aceste măsuri ar urma să includă (a) popularizarea acestei abordări prin comunicare strategică și diplomatie publică; (b) identificarea actorilor politici cointeresați și respectiv mobilizarea unei coaliții regionale și internaționale, care să includă SUA, state membre ale Uniunii Europene (i.e. țările baltice, țările scandinave, Germania, Polonia, România, și altele), precum și Ucraina, Georgia; (c) încurajarea și promovarea activităților de politici publice și academice peste hotare cu privire la examinarea și discutarea naturii *proxi* a conflictului transnistrean.

2. Promovarea ideii de schimbare a formatului de negocieri a conflictului transnistrean, care să califice Federația Rusă drept parte la conflict.

Chiar dacă această idee pare să fie revoluționară, de fapt nu este, deoarece Occidentul deja acceptă în fapt un rol ascuns al Rusiei în acest conflict. Formalizarea acestei abordări va încuraja

³⁰ NOTĂ: Dacă citim atent protocoalele, observăm că acestea sunt intenționat scrise într-un limbaj diplomatic, făcând referințe la documente și înțelegeri care nu sunt publice sau totalmente transparente. Documentele de acest tip de regulă sunt generale, dar nu obscure. Se creează impresia că s-a dorit să ascundă de public conținutul discuțiilor. Ilustrativă a fost și conferința de presă după întvederea de la Roma, când participanții au dat răspunsuri nesatisfăcătoare și eronate la întrebări sensibile.

Occidentul să aplice principiul în politici și nu doar în discuții private. O modalitate de a convinge partenerii occidentali să accepte și să susțină noua abordare ar fi contabilizarea înțelegerilor existente, pe care Rusia le-a încălcat și continuă să le încălce. Totuși, unul din riscuri ar fi apariția unui gol, care ar putea fi completat cu mecanisme alternative elaborate și propuse actorilor importanți occidentali de rând cu coalițiile care urmează a fi create (menționate la p. 1). În acest sens, Rusia ar fi descurajată să inițieze o agresiune militară, prin care ar confirma faptul războiului *proxi* contra Republicii Moldova. Alternativ, dinamica procesului de negocieri este una de regres, în care Moldova ar putea fi expusă modelului de federalizare. Dacă Republica Moldova nu va depune eforturi suficiente pentru a respinge premisele pentru un asemenea model, el ar putea deveni acceptabil și pentru partenerii occidentali. În aceste condiții, Moldova nu va putea evita soarta unui stat-satelit al Rusiei. Însăși mecanismul de federalizare va consolida treptat controlul Kremlinului asupra instituțiilor publice și politice din Republica Moldova, încurajând erodarea statului de drept și degradarea sistemului politic spre autoritarism.

3. Valorificarea ferestrei de oportunitate generată de agresiunea rusă contra Ucrainei.

Moldova beneficiază doar de o parte foarte mică a suportului Occidentului, puțin amplificat în ultima perioadă indirect drept urmare a războiului hibrid rus în Ucraina. Este important de înțeles, că în situații de insecuritate, cooperarea anume pe dimensiunea militară reprezintă un nucleu pentru oricare alte tipuri de cooperare, incluzând cel politic și economic. În aceste condiții dimensiunea militară este motorul consolidării relațiilor cu Occidentul. Această dimensiune urmează a fi valorificată pentru a avansa în realizarea recomandărilor supra de la punctele (1) și (2). Promovarea cu succes a acestei idei necesită ca Moldova să dea semnale credibile că într-adevăr percepe amenințări majore asupra securității naționale. Nu există un semnal mai credibil de percepție a amenințărilor externe, decât prin

prioritizarea sectorului de apărare națională la distribuția resurselor financiare și consolidarea acestuia.

4. Restabilirea controlului asupra agendei și procesului de negocieri.

În urma unor acțiuni ample sugerate supra ar putea fi create premise mai bune pentru respectarea intereselor Moldovei în procesul de negocieri, fortificând parteneriatele bilaterale cu SUA și țări-membre ale UE. În rezultat, OSCE ar urma să stabilească și să aplice mecanisme mai eficiente de coordonare și consultanță prioritară cu Guvernul Republicii Moldovei, având un rol mai modest în negocieri și respectând strict prioritățile țării-gazdă. Pentru inițierea și pregătirea calitativă a agendei, dar și a politicilor Guvernului în procesul de negocieri, este critic să fie consolidate capacitățile umane și materiale ale Biroului de Reintegrare, dar și statutul său politic. Trebuie de recunoscut, că va fi dificil, însă, de convins partenerii occidentali să ne ofere suport pentru un proces de negocieri în care Rusia ar fi percepută ca parte în conflict, dacă Republica Moldova nu va avansa în procesul de democratizare și consolidare a statului de drept. Astfel, dacă situația curentă nu beneficiază de schimbări pozitive, această recomandare va deveni irealizabilă.

5. Avansarea unei strategii pentru contracararea operațiunilor de influență a Rusiei în Moldova.

Atât istoria conflictului transnistrean, cât și implicarea Rusiei la instigarea conflictului armat în Ucraina ne indică, că exploatarea capacității de protest a segmentelor populației vorbitoare de limbă rusă este un element cheie al agresiunii hibride ruse. Acest instrument de influență străină este valorificat de Kremlin pentru a reduce costurile, altfel foarte mari, a agresiunii sale. De fapt, însăși percepția practicabilității de a aplica acest instrument, deja face din Moldova o țintă a agresiunii ruse hibride. Contracararea operațiunilor de influență rusă este mult mai dificilă, datorită problemei de identificare timpurie a elementelor acestora. Asistența partenerilor

occidentali va fi cheia pentru succes, iar oferta acesteia de partea SUA și UE va depinde de transformările liberal-democratice în țară și în special de dorința elitelor politice de la Chișinău să le promoveze. Alternativa va fi creșterea influenței Rusiei în Republica Moldova, federalizarea țării și treptat înlocuirea elitelor politice curente cu grupuri loiale Kremlinului și deci total dependente de Rusia.

6. Consolidarea capacităților de descurajare militară a unei potențiale escaladări armate din partea Rusiei.

Chiar dacă probabilitatea unei escaladări militare din partea Rusiei este considerată de mulți analiști drept foarte mică, descurajarea militară este elementul cheie în promovarea cu succes a politicilor de mai sus. Problema este, că Rusia nu prea are alte măsuri non-militare să atragă Moldova. Analogia istorică a demonstrat în mod repetat, că în astfel de cazuri Rusia tinde să aplice instrumentul militar, chiar dacă sub formă indirectă prin agresiune hibridă. Capacitățile existente permit Moldovei să producă un mecanism bun de descurajare, cu condiția creșterii investițiilor în apărare și adaptarea politicilor de apărare la noile modele de agresiune hibridă, aplicate de Rusia în la nivel global, dar în special în Ucraina și Siria. Logica esențială în spatele acestei recomandări și celei de la p.5 este că cu cât mai consolidată este apărarea națională a Republicii Moldova, pe diferite dimensiuni, cu atât mai costisitoare și puțin atractive vor fi pentru Rusia strategiile de coerciție în raport cu Moldova.